

II. ΟΙ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ

1. Οι σταυροφορίες και η πρώτη άλωση της Πόλης

Όροι-κλειδιά της ενότητας

Σταυροφορίες, προσκυνήματα, ιερός πόλεμος, εκτροπή τέταρτης σταυροφορίας, άλωση Πόλης, διανομή Ρωμανίας.

α. Ορισμός και παράγοντες

Οι **σταυροφορίες** ήταν μια κίνηση που εκδηλώθηκε στη Δύση τον 11ο αι., προήλθε από πρωτοβουλία των παπών και απέβλεπε στην απελευθέρωση του Παναγίου Τάφου και των Αγίων Τόπων που είχαν κατακτήσει οι Σελτζούκοι (1077). Παράγοντες, που επηρέασαν τη διαμόρφωσή τους, ήταν η **φημολογία για τις ωμότητες** Αράβων και Τούρκων κατά των προσκυνητών, τα **οικονομικά προβλήματα** της Δύσης και το **κάλεσμα για βοήθεια** που απηύθυνε ο αυτοκράτορας Αλέξιος Α΄ Κομνηνός στους ηγεμόνες της.

Ο Αλέξιος Α΄ και η πρώτη σταυροφορία

Ο Αλέξιος στοχάστηκε ότι δεν ήταν σε θέση να σηκώσει μόνος του το βάρος αυτού του πολύ σημαντικού αγώνα και συνειδητοποίησε ότι ήταν ανάγκη να συμμαχήσει με τους Ιταλούς. Αυτό έγινε με προφάσεις, έξιπνη χειραγώγηση και επιδεξιότητα. Πράγματι βρήκε μια θεόσταλη προφάση στο ότι οι Λατίνοι θεωρούσαν ανυπόφορο που οι Τούρκοι έλεγχαν τα Ιεροσόλυμα και το ζωοποιό τάφο του Σωτήρα Χριστού. Έστειλε πρεσβείες στον επίσκοπο της πρεσβυτέρας Ρώμης και σ' αυτούς που ονομάζονται βασιλείς και ευγενείς σ' αυτές τις περιοχές της Δύσης και, επιστρατεύοντας κατάλληλα επιχειρήματα, παρακίνησε πολλούς να εγκαταλείψουν τις πατρίδες τους και πέτυχε να τους κατευθύνει προς αυτό το σκοπό.

Γι' αυτό χιλιάδες και μυριάδες από αυτούς [...] διέσχισαν το Ιόνιο προς την Κωνσταντινούπολη. Ο Αλέξιος, αφού αντάλλαξε όρκους πίστης και έκανε συνθήκες μ' αυτούς, εκστράτευσε στην Ανατολή και [...] ανάγκασε γρήγορα τους Πέρσες να εγκαταλείψουν τις χώρες των Ρωμαίων, απελευθέρωσε τις πόλεις και αποκατέστησε τη ρωμαϊκή δύναμη στην Ανατολή.

Θεόδωρος Σκουταριώτης (ιστορικός 13ου αι.), στο:
Κ. Σάθας, *Bibliotheca Graeca medii aevi* (Παρίσι 1894),
τ. 2, 184-185.

β. Οι τρεις πρώτες σταυροφορίες

Η πρώτη σταυροφορία (1096-1099) κηρύχτηκε από τον πάπα Ουρβανό Β΄ στην Κλερμόν της Γαλλίας (1095).

Αν και τα οικονομικά προβλήματα (υπερπληθυσμός και έλλειψη γης) έπαιξαν κάποιο ρόλο, η πρώτη σταυροφορία είχε κυρίως **θρησκευτικό χαρακτήρα**. Διακρίνεται σε μια λαϊκή και μια φεουδαρχική σταυροφορία. Οι ανοργάνωτες λαϊκές μάζες προηγήθηκαν, αλλά εξολοθρεύτηκαν από τους Τούρκους. Ακολούθησε η εκ-

στρατεία των φεουδαρχών που νίκησαν τους Τούρκους και έτσι ανέκτησαν και παραχώρησαν στο Βυζάντιο βάσει συμφωνίας τα εδάφη της δυτικής Μ. Ασίας.

Οι φεουδάρχες ίδρυσαν ακολούθως μια σειρά από ηγεμονίες και αυτοτελή κρατίδια στη Συρία και την Παλαιστίνη. Οι στρατιώτες τους έδειξαν σ' όλη τη διάρκεια των συγκρούσεων μαχητικότητα μέχρις αυτοπάρνησης και γνήσιο θρησκευτικό πάθος.

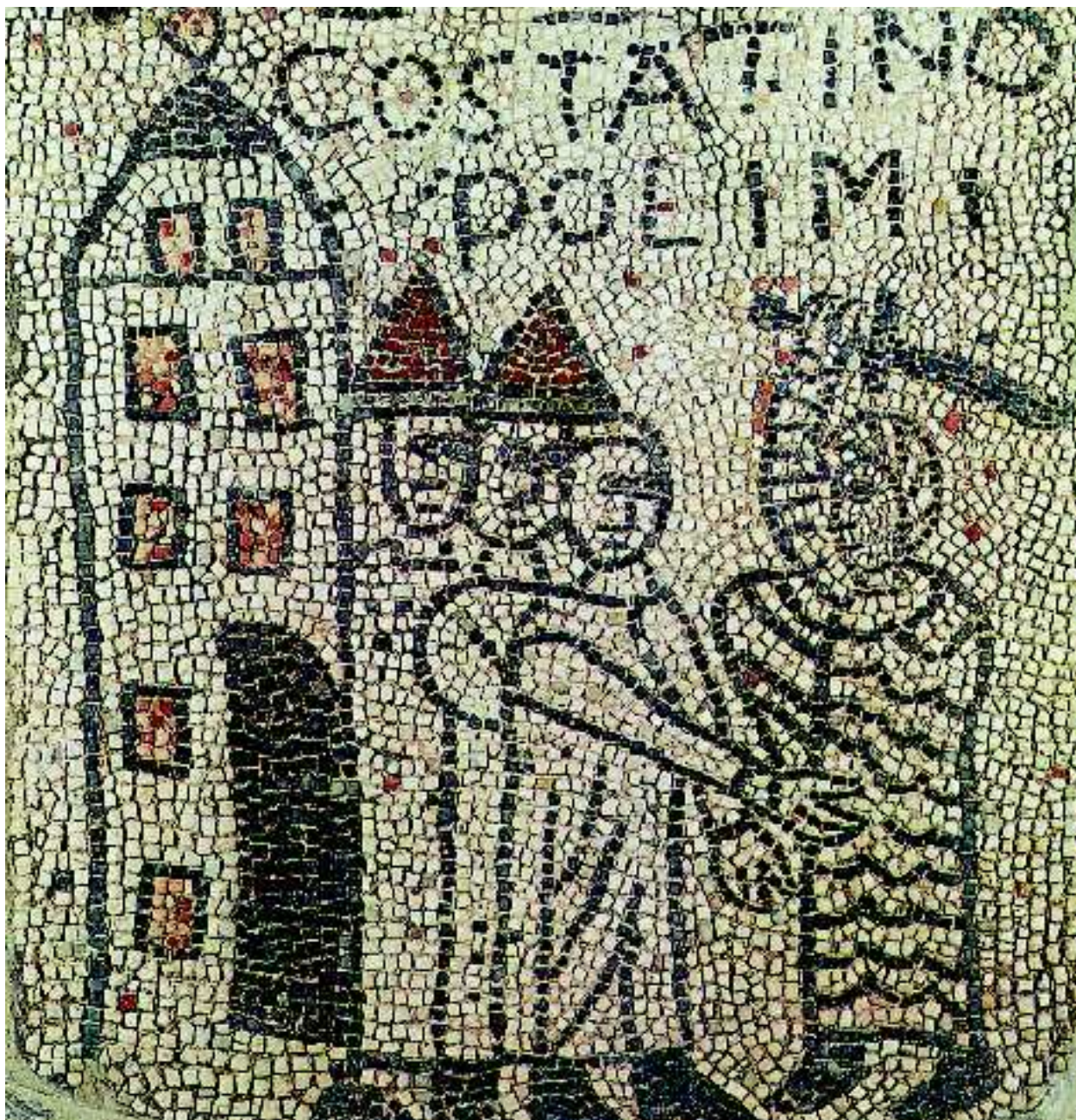
Οι επόμενες δύο σταυροφορίες (12ος αι.) δεν στέφθηκαν από επιτυχία. Σημαντική για το Βυζάντιο ήταν η απώλεια της Κύπρου, έμμεση συνέπεια της τρίτης σταυροφορίας. Η μεγαλόνησος καταλήφθηκε από τον άγγλο βασιλιά Ριχάρδο Λεοντόκαρδο και παραδόθηκε στο φράγκο Γουίδο Λουζινιάν (1192). Έκτοτε το νησί παρέμεινε στην εξουσία των Δυτικών για τέσσερις σχεδόν αιώνες.

γ. Η τέταρτη σταυροφορία

Στις σταυροφορίες που διαδέχτηκαν την πρώτη σταυροφορία υποχώρησαν βαθμιαία τα θρησκευτικά και κυριάρχησαν τα υλικά κίνητρα. Το αποκορύφωμα της εξέλιξης σημειώθηκε με την τέταρτη σταυροφορία. Οι σταυροφόροι, αυτοί οι υποτιθέμενοι στρατιώτες του Χριστού, που είχαν αρχικό στόχο την Αίγυπτο και τη Συρία, παρεξέκλιναν από αυτόν και κατέλαβαν την Κωνσταντινούπολη (1204).

Σκηνές από την επίσκεψη του Ουρβανού Β΄ στη Γαλλία.
Μικρογραφία. Χειρόγραφο του 12ου αι.. (Παρίσι, Εθνική Βιβλιοθήκη)

*Η άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Λατίνους (1204).
Ψηφιδωτή παράσταση του δαπέδου της εκκλησίας του Αγίου Ιωάννη του Ευαγγελιστή της Ραβέννας.*

Η συμφωνία σταυροφόρων και Αγγέλων

[Την 1-1-1203] ξαναγύρισαν οι αγγελιοφόροι από τη Γερμανία [...] και είπαν: «Κύριοι, παραγγέλνει ο βασιλιάς, θα σας στείλω τον αδελφό της γυναίκας μου [...]. Πριν απ' όλα, αν δώσει ο Θεός και του επιστρέψετε την κληρονομιά του, θα κάνει όλη την αυτοκρατορία της Ρωμανίας να υπακούει στη Ρώμη, απ' όπου αυτή χωρίστηκε. Ύστερα ξέρει πως έχετε ξοδέψει τα χρήματά σας και πως είσαστε φτωχοί. Εκείνος θα σας δώσει 200.000 αργυρά μάρκα και τροφές για όλο το στρατό και μικρούς και μεγάλους. Και θα έλθει ο ίδιος προσωπικά μαζί σας στη γη της Βαβυλώνας (=Αίγυπτος), ή θα στείλει εκεί, αν το κρίνετε καλύτερο, 10.000 άνδρες με δικά του έξοδα για ένα χρόνο...» Έτσι πήγαν στο κατάλυμα του δόγη και κάλεσαν τους αγγελιοφόρους και έκλεισαν τη συμφωνία με τους προαναφερόμενους όρους, με όρκους και σφραγισμένα έγγραφα.

Γουλιέλμος Βιλλεαρδουίνος, Η κατάκτηση της Κωνσταντινούπολης, μετ. Κ. Αντύπας, Αθήνα 1985, 59-60.

Η κατάληψη της Αντιόχειας από τους σταυροφόρους (3 Ιουνίου 1098). Μικρογραφία γαλλικού χειρογράφου του 14ου αι. (Chantilly, Μουσείο Condé).

Ερωτήσεις

1. Ποιες ιδέες και ποιοι παράγοντες επηρέασαν τη γένεση της σταυροφορικής κίνησης;
2. Πώς φέρθηκε στους σταυροφόρους ο Αλέξιος Α΄ και τι οφέλη εξασφάλισε για το κράτος του;
3. Τί περιλάμβανε η συμφωνία που κλείστηκε μεταξύ των Αγγέλων αφενός και των σταυροφόρων και των Βενετών αφετέρου;
4. Ένας χωρικός-σταυροφόρος από τη Δύση, συνομιλεί, μετά την πτώση των Ιεροσολύμων (1199), με κάποιο άραβα αιχμάλωτο και προσπαθεί να του εξηγήσει γιατί πήρε μέρος στην πρώτη σταυροφορία (Να λάβεις υπόψη τις πληροφορίες της αφήγησης και τα στοιχεία της ομιλίας του πάπα στην Κλερμόν).

